

Skatter och rättvisa – vad är frågan?

När vi diskuterar skattepolitik handlar det ofta om effektivitet. Skatter ska i möjligaste mån undvika att störa produktiva verksamheter. Men den helt dominerande uppfattningen är att skatter också ska vara rättvisa.

Men vad är rättvist när det gäller skatt? Här finns flera uppslag. Rättvisa handlar alltid om lika behandling i någon form. Men innebär det att alla ska betala lika stor procent av sin lön i skatt? Eller kräver kanske rättvisan att alla betalar en lika stor välfärdskostnad, så att de som har mer betalar en större andel? Eller är det snarare som George Bush Jr föreslagit, att rättvisan kräver lika stora skattesänkningar för alla?

Dessa och liknande frågor är inte bara komplicerade, de är felformulerade. Det är huvudbudskapet i boken *The myth of ownership* av de amerikanska filosoferna Liam Murphy och Thomas Nagel (för övrigt författare till den moderna klassikern *The view from nowhere*).

Frågorna är felformulerade eftersom de alla utgår från ett tänkt noll-skattetilstånd. De handlar om hur mycket var och en ska betala i skatt. Men man kan bara betala med pengar som man har. Och de pengar som vi lite slarvigt säger att vi ”betalar” i skatt är i själva verket aldrig våra.

Faktum är att de bruttolöner vi ser på lönebeskeden omöjligen skulle kunna vara våra. Om vi alla skulle behålla vår oskattade inkomst skulle staten inte ha några intäkter och därmed inte kunna driva sådana offentliga verksamheter som lagstiftning, rättsväsende och polismakt. Utan dessa institutioner skulle det inte finnas någon juridisk äganderätt, ingen fungerande marknad, inga arbetskontrakt. I den anarki som skulle råda skulle ingen av oss ha de arbeten och de löner vi har idag. Vi skulle inte ha någonting att behålla.

Vi kan alltså aldrig i praktiken disponera våra bruttoinkomster och bruttotillgångar. Möjligen skulle man kunna anta ett hypotetiskt noll-skattetilstånd som en rent

moralisk utgångspunkt, en fingervisning om det rättvisa fördelningsmönstret. Detta vore i så fall en libertariansk tanke om marknadens inneboende moraliska kraft. Murphy och Nagel menar att de allra flesta av oss när vi diskuterar skatter antar en sorts ”vardagslibertarianism”.

Men det vore absurt att definiera rättvisa utifrån vad som råkar hända på en viss marknad. Det är också få som vid närmare eftertanke omfattar en sådan ståndpunkt. Tvärtom tycker de flesta av oss att till och med de skattejusterade nettolönerna skulle kunna vara mer rättvisa. Vi bör då förstås inte utgå från en märklig marknadslibertarianism när vi formar våra uppfattningar om rättvis beskattning.

Hur ska vi då tänka och diskutera om skatter och rättvisa? Skatter kan enligt Murphy och Nagel aldrig vara rättvisa i sig själva, utan måste bedömas i sitt sammanhang. Om vissa bruttolöner är alldeles uppåt väggarna främjas rättvisan av att skattesystemet omfördelar det mesta av dessa löner. Om vissa andra bruttolöner tvärtom är för låga är det rättvist att de undantas från beskattning.

De offentliga utgifterna är inte en kostnad som dyker upp från ingenstans och måste delas på något vis. Tvärtom är det dessa utgifter som gör att vi kan leva i ett ordnat samhälle med gator och torg och domstolar och banker. Staten innebär enorma nettovinster för oss medborgare. Den riktiga frågan om rättvisa är hur dessa vinster bör fördelas i det ekonomiska systemet, där skattesystemet ingår som en del.

Utgångspunkten för rättvis fördelning måste vara, som John Rawls säger i *A Theory of Justice*, att alla har rätt till lika stor del av samhällets goda. Frågan är sedan vilka ojämlikheter som är förenliga med rättvisan. Kanske förtjänar de som arbetar hårt en högre nettolön? Kanske ska löneskillnader användas för att skapa incitament om det gör att alla får det bättre? Dessa är svåra och olösta frågor, men de är åtminstone inte felformulerade. Vi har fått ordning på frågeställningen, och det är ofta just vad filosofin kan bidra med.

Kalle Grill

The myth of ownership

Liam Murphy & Thomas Nagel

Oxford University Press